

УДК 373.24

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2024-109-2-6-14>

ДОВІРА ЯК КЛЮЧОВА ЦІННІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

І. В. Апрелєва

ORCID 0000-0002-3012-7630

Стаття присвячена аналізу основних підходів до визначення поняття довіри, її функції та ролі у контексті соціально-педагогічного партнерства. Дістав подальшого розвитку підхід щодо визначення довіри як однієї з базових цінностей, які забезпечують ефективність партнерських відносин між учасниками освітнього процесу. Акцентується на тому, що довіра є необхідною умовою для створення сприятливого психологічного клімату, який сприяє всебічному розвитку дітей та їх успішній соціалізації. Зазначено, що довіра сприяє підвищенню мотивації дітей до навчання та їхньої активності у пізнавальній діяльності. Розглядаються різні чинники, що впливають на формування довіри, зокрема, відкритість і чесність у комунікації, взаємоповага та взаємодопомога між учасниками освітнього процесу. Особлива увага приділяється ролі педагогів у формуванні довіри, а також значенню батьків у цьому процесі. Наголошується, що довіра між педагогами та батьками є основою для створення партнерських відносин, які сприяють підвищенню якості освітнього процесу та розвитку дітей.

Підкреслюється важливість систематичної роботи над розвитком довірчих відносин та створення умов для постійної відкритої комунікації між усіма учасниками освітнього процесу.

Загалом, стаття робить внесок у розуміння значущості довіри як ключової цінності соціально-педагогічного партнерства та надає практичні рекомендації для її зміцнення у закладах дошкільної освіти. Зокрема, акцентовано на тому, що для встановлення довірчих відносин з дітьми у процесі партнерської взаємодії доцільно упроваджувати в освітній процес інноваційну педагогічну технологію «Створення ситуації успіху» А. Белкіна.

Ключові слова: довіра, партнерство, педагогічна взаємодія, партнерські стосунки.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Реформування системи дошкільної освіти в Україні набуло на сьогоднішній день

глобального значення. Оновлені цілі здійснення освітньо-виховної діяльності знаходять своє відображення у запровадженні особистісно орієнтованого, диференційованого підходів до роботи з дітьми від 3 до 6 (7) років. Кожен педагогічний працівник закладу дошкільної освіти є не лише свідком, але й безпосереднім учасником процесів, що пов'язані з упровадженням ідей гуманізації та демократизації освітньо-виховного процесу. Загальні тенденції щодо орієнтації дошкільної освіти на розвиток особистісного потенціалу дітей, запобігання їх неуспішності в майбутньому реалізуються шляхом внесення суттєвих змін у систему педагогічного спілкування між усіма його учасниками, створення умов для реалізації принципів партнерської взаємодії.

Значний науковий інтерес до проблем партнерства соціальних груп у сфері дошкільної освіти мають наукові праці О. Балалієвої, О. Безпалько, В. Бузні, Л. Зданевич, Т. Олійник, Н. Савиної та ін. Насамперед йдеться про перерозподіл відповідальності між педагогами, батьками та дітьми щодо результатів освітньо-виховної діяльності (спільні погляди, прагнення; добровільне прийняття зобов'язань, обов'язкове виконання домовленостей); реалізацію ідей лідерства в освіті та розподіл лідерських функцій (горизонтальні зв'язки, право вибору та особистої відповідальності за нього), встановлення інших за своєю природою соціальних взаємин між усіма учасниками освітнього процесу (взаємоповага, рівність сторін, доброзичливість, довіра). У роботах багатьох дослідників довіра розглядається як базисний елемент та основоположний принцип, необхідний для ефективної міжособистісної взаємодії та реалізації партнерських стосунків між людьми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Довіра як соціально-психологічне та педагогічне явище є об'єктом дослідження багатьох вчених (Г. Балл, І. Бех, Н. Кравець, А. Машке, Н. Крива, А. Купрейченко, В. Рукавишников, А. Мальцева, П. Козирева, В. Скиртак, Г. Чуйко, С. Шевченко, Н. Яремчук та ін.). Дослідження показують, що довіра в освіті є основою для ефективного навчання, взаєморозуміння і співробітництва між усіма учасниками освітнього процесу.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Слід зазначити, що в Україні вже існує певний досвід соціально-педагогічного партнерства, результати якого однозначно засвідчують його ефективність. Беручи до уваги те, що наукових напрацювань за даною темою достатньо, тим не менш необхідно усвідомити важливість функціонування довіри у сучасному освітньому процесі закладу дошкільної освіти для успішного виховання дітей, особливо у контексті соціально-педагогічного партнерства.

Метою статті є дослідження та аналіз ролі довіри як ключової цінності у формуванні соціально-педагогічного партнерства в закладах дошкільної освіти. Стаття спрямована на виявлення основних чинників, що впливають на формування довіри між учасниками освітнього процесу, а також на розробку рекомендацій для зміцнення довірчих відносин між педагогами, вихователями, батьками та дітьми.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів. Довіра є ключовою цінністю, яка відіграє важливу роль у побудові і підтримці стабільних та ефективних взаємин у різних сферах життя. Довіра сприяє формуванню стійких і надійних відносин, дозволяє людям відчувати себе безпечно і впевнено, та є основою для ефективної командної роботи і співпраці.

В. Скригач та Р. Мартинов, досліджуючи феномен довіри як гуманістичної ціннісної позиції у контексті філософії та освіти, зазначають, що феномен «довіри має особливе науково-теоретичне значення, оскільки довіра є необхідним концептом виявлення розвитку самого соціокультурного й екзистенціального буття людини, і, між іншим, й освітнього буття» (Скригач, Мартинов, 2023, с. 165).

У контексті дослідження варто звернути увагу на трактування поняття «довіра» у Великому тлумачному словнику сучасної української мови: «ставлення до когось, що виникає на основі віри в чийсь правоту, чесність, щирість...» (Великий тлумачний словник сучасної української мови, 2005, с. 310). Тобто дитина повинна бути впевнена у правоті, чесності, щирості авторитетного дорослого, роль якого виконує вихователь.

В «Українському педагогічному словнику» знаходимо таке трактування поняття «довіра у вихованні»: «ставлення вихователя до дітей, яке ґрунтується на щирій повазі та глибокому переконанні, що кожен вихованець має широкі можливості для розумового і морального виховання. Висловлюючи переконання у наявності позитивних рис у своїх вихованців, тим самим викликаючи у них прагнення виправдати виявлену довіру, підвищує почуття власної гідності, стимулює прагнення до самовиховання» (Гончаренко, 1997, с. 99).

К. Кругій стверджує, що довіра у вихованні – ставлення педагога до молоді, яке ґрунтується на глибокій повазі й щирому переконанні, що кожна людина має широкі можливості для розумового й морального виховання. Педагог, висловлюючи переконання в наявності позитивних рис у своїх вихованців, викликає в них прагнення виправдати виявлену довіру, підвищує почуття власної гідності, стимулює прагнення до самовиховання. Виявляти довіру у вихованні – не означає не помічати вад. Вихованці повинні бути впевнені в тому, що педагог усе помічає. І коли він зберігає

довіру до вихованців та доброзичливість, у них виникає прагнення бути гідними цього й виправдати довіру (Дошкільна освіта: словник-довідник, 2010, с. 79–80).

Ефективність розвитку довіри залежить від певних умов, тобто оточення, в якому існує або здійснюється процес. Довірливі стосунки між дошкільником та педагогом ЗДО формуються за умови створення останнім оптимального психологічного мікроклімату в групі, де він працює. Це дозволяє створити для кожного з вихованців умови, за яких вони почувалися б захищеними та емоційно комфортно.

Першою ланкою створення такого мікроклімату є правильно побудоване педагогічне спілкування. К. Крутій переконана, що спілкування педагога з тими, хто навчається, забезпечує керівництво соціально-психологічними процесами в колективі та дозволяє максимально використовувати особистісні якості педагога ЗДО. Ступінь довіри до вихователя у процесі педагогічного спілкування залежить від рівня його професійних якостей, критеріями якого є:

- уміння працювати з дошкільниками, володіння високою педагогічною культурою та ерудицією;
- уміння ставити та вирішувати конкретні навчально-виховні завдання, враховуючи індивідуально-психологічні інтереси тих, хто навчається;
- уміння використовувати різноманітні методи, форми та засоби навчання.

З метою створення довірчих відносин з дітьми вихователю необхідно дотримуватись таких правил психологічно грамотної поведінки:

- У процесі спілкування з дошкільниками важливо виявляти терплячість.

- Під час взаємодії з дітьми важливо уникати суб'єктивності, упередженості, навішування «ярликів». Педагог має чітко розрізняти проблеми вихованців.

- При налагодженні довірчих стосунків з вихованцями не можна давати волю власним почуттям. Педагог ЗДО має вміти керувати не лише власним голосом, мімікою, але й почуттями, настроєм, думками, тобто виявляти високий рівень самовладання. Також йому важливо навчитись керувати негативними емоціями дітей (гнівом, злістю, агресією), що мають руйнівні наслідки, не давати їм можливості «розгулятись».

- У процесі педагогічної комунікації освітянину важливо бути уважним до невербальних засобів спілкування. Йому необхідно навчитись підлаштовуватись під позу дитини, яку вона займає у процесі розмови, діалогу, бесіди тощо, бути з нею на одному рівні, а не нависати.

- Контактуючи з дошкільниками, дорослому слід не забувати про трансакцію, тобто поводитись таким чином, щоб не обманути їх очікування та сподівання.

- Налагоджуючи професійну комунікацію, педагог повинен керуватись правилом «ви»-підходу, тобто навчитись ставати на місце дитини, щоб зрозуміти її почуття, причини поведінки та вчинків тощо.

- Застосовувати рефлексію (зворотній зв'язок). При цьому потрібно пам'ятати про те, що необхідно оцінювати не особистість дитини, а обставини.

Вихователю важливо мати добре розвинені навички використання різних методів впливу: переконання, навіювання тощо.

Педагогічну комунікацію з вихованцями освітянин повинен будувати на основі дружньої прихильності та захопленості спільною діяльністю. При цьому тон діалогу (полілогу) має бути доброзичливим. Діти повинні відчувати щире зацікавлення дорослого, його товариське відношення до них. Сам педагог повинен весь час давати вихованцям такі приклади поведінки, що спонукали б їх до єднання, вияву альтруїзму та емпатії, чесності.

Вихователю потрібно пам'ятати, що у процесі організації будь-яких форм навчальної взаємодії, перш за все, важливо встановити чіткі цілі та завдання, диференціюючи їх. Це забезпечує не лише розвиток у дошкільників відповідних умінь і навичок, але й сприяє розкриттю їх потенціалу. Діти привчаються самостійно знаходити правильний варіант розв'язання навчального та (або) розвиваючого завдання, вирішувати проблеми, з якими стикаються на цьому шляху. Тоді як педагог ЗДО поступово навчає їх докладати зусилля до справи, якою вони займаються. Він не повинен тиснути на вихованців. Вихователю важливо переконати дошкільників у необхідності та важливості тієї справи, до якої він їх залучає. Дошкільникам потрібно допомагати, використовуючи підказу, натяк, додаткові запитання, навідні запитання, орієнтуючись на особистість самої дитини. При цьому педагогу обов'язково необхідно вживати висловлювання, що формують позитивні, оптимістичні філософські життєві установки.

З метою підтримання атмосфери взаємоповаги та взаємодовіри у процесі спільної з дошкільниками діяльності педагог має подавати приклад бадьорого настрою, надихати вихованців радісною перспективою близького успіху.

Важливою умовою є висування розумних вимог до вихованців. Саме доброзичливість й толерантність педагогічних працівників надає можливість малюкам зрозуміти, що їх вважають компетентними, вартими

довіри та поваги. Адекватні вимоги дозволяють дошкільникам приймати доцільні рішення, оцінювати себе за розумними стандартами. Тоді як за умови надмірної оцінки, вихованці відчують нездатність управляти собою, у них поступово формується звичка бути під контролем авторитетних дорослих.

Особлива роль у встановленні довірчих стосунків між педагогом ЗДО та дошкільниками належить оцінці авторитетного дорослого. Оцінка повинна бути спрямована не на особистість дитини, а на зусилля, що були вкладені нею у певні досягнення, старанність, здатність долати труднощі, прояв самостійності і творчості, якість прийнятих рішень. Саме оцінка вихователя є підґрунтям для формування самооцінки дошкільників.

Якщо мета партнерської взаємодії досягнута, а рівень довіри дошкільників до педагога задовільний, дитина-партнер виявляє такі особливості: схвалює себе за певні здобутки, поважає за позитивні якості, вчинки, досягнення в певних сферах життєдіяльності; намагається стати кращою, докладаючи для цього зусиль; спрямовує зусилля на те, щоб самостійно розв'язувати труднощі, адекватно відповідати на життєві виклики; покладається не лише на оцінку авторитетного дорослого, але й на реальні кількісно-якісні показники результатів власної діяльності, тобто довіряє своїй самооцінці.

Вважаю, що здатність вихователя проявляти педагогічну доброту розвивається завдяки впровадженню в освітній процес інноваційної педагогічної технології «Створення ситуації успіху» А. Белкіна. Цей підхід сприяє формуванню у вихователя навичок підтримки, емпатії та доброзичливості, що є ключовими елементами педагогічної доброти.

Необхідно пам'ятати, що першим і природним середовищем розвитку дитини є сім'я, а батьки – її першими вихователями. Важливо, щоб батьки були активними учасниками процесу виховання, адже їхня підтримка, любов і увага сприяють гармонійному розвитку дитини та її підготовці до майбутнього дорослого життя.

Слід наголосити на тому, що в реалізації ідеї освітнього партнерства необхідно пам'ятати про спільність мети та дій, яка повинна ґрунтуватися на взаємній довірі, лояльності, повазі та визнанні прав партнера.

Імпонує думка І. Перепелюк, що «вихователі та батьки один щодо одного повинні бути чесними, порядними, дотримуватися узгоджених раніше принципів і домовленостей, у взаємній навчально-виховній діяльності керуватися відповідними моральними нормами» (Перепелюк, 2018, с. 88).

Безперечно, відкрите та чесне спілкування між освітніми партнерами є основою довірчих відносин. Порядність, дотримання узгоджених раніше

принципів і домовленостей позитивно впливатиме на розвиток довіри вихователів до батьків і навпаки, проявляючись у різних формах співпраці в царині освіти та виховання дітей.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, довіра до світу поступово розвивається у дошкільників у процесі партнерської взаємодії завдяки сформованій у них реалістичній і водночас оптимістичній самооцінці, реалізованим домаганням щодо визнання їх власних чеснот та надбань авторитетними дорослими, однолітками.

Партнерство між педагогами ЗДО та вихованцями можливе лише за умови, якщо дитина у процесі спілкування з авторитетним дорослим відчуває, що її люблять, розуміють, визнають та поважають. За таких умов вона відчуває довіру до близького оточення та світу.

Вихователю важливо здійснювати цілеспрямовану діяльність щодо розвитку у собі таких особистих якостей як емпатія, тактовність, чуйність, незлопам'ятство і відхідливість. Саме ці особисті характеристики є основою для виявлення вихователем педагогічної доброти як провідної умови встановлення довірчих відносин з дошкільниками. В основі прояву цієї якості лежить оптимістична концепція: кожен дошкільник має певний потенціал; індивідуалізація процесу навчання та розвитку допоможе йому стати впевненою у собі особистістю, яка відкрита для світу та взаємин з іншими, зможе реалізуватись у подальшому житті, досягати успіху. Здатність проявляти педагогічну доброту формується у вихователя в результаті роботи над упровадженням в освітній процес інноваційної педагогічної технології «Створення ситуації успіху» А. Белкіна.

Активна участь батьків у процесі виховання відіграє ключову роль у формуванні дитини як особистості. Довіра між педагогами та батьками є основою для створення партнерських відносин, які сприяють підвищенню якості освітнього процесу та розвитку дітей.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови; уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с. ISBN 966-569-013-2.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 366 с. ISBN 966-06-0002-X.
3. Дошкільна освіта: словник-довідник : понад 1000 термінів, понять та назв; упор. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2010. 324 с.
4. Ковальчук В. А. Педагогіка партнерства у професійній діяльності вчителя : навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2023. 100 с.
5. Перепелюк І. Р. Організаційно-педагогічні умови партнерства дошкільного навчального закладу і сім'ї в республіці Польща : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Чернівці, 2018. 265 с.

6. Скрытач В. М., Мартинов Р. С. Феномен довіри у філософії та освіті. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 2023. № 1 (105). С. 165-172.

References

1. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (2005) [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]; uklad. ta holov. red. V. T. Busel. Kyiv; Irpin : Perun. ISBN 966-569-013-2 (ukr).
2. Honcharenko, S. U. (1997). Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv : Lybid. ISBN 966-06-0002-X (ukr).
3. Doshkilna osvita: slovnyk-dovidnyk : ponad 1000 terminiv, poniat ta nazv [Preschool education: reference dictionary: more than 1000 terms, concepts and names] (2010); upor. K. L. Krutii, O. O. Funtikova. Zaporizhzhia: TOV «LIPS» LTD (ukr).
4. Kovalchuk, V. A. (2023). Pedahohika partnerstva u profesiinii diialnosti vchytelia [Pedagogy of partnership in the teacher's professional activity]: navch. posib. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU (ukr).
5. Perepeliuk, I. R. (2018). Orhanizatsiino-pedahohichni umovy partnerstva doshkilnoho navchalnoho zakladu i sim'i v respublitsi Polshcha [Organizational and pedagogical conditions of partnership of preschool educational institution and family in the Republic of Poland]: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01. Chernivtsi (ukr).
6. Skrytach, V. M., Martynov R. S. (2023). Fenomen doviry u filosofii ta osviti. [The phenomenon of trust in philosophy and education.] *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka, № 1(105)*. S. 165-172 (ukr).

TRUST AS A KEY VALUE OF SOCIAL AND PEDAGOGICAL PARTNERSHIP IN PRESCHOOL EDUCATION

I. V. Aprieliava

The article is devoted to the analysis of the main approaches to defining the concept of trust, its function and role in the context of socio-pedagogical partnership. The approach to defining trust as one of the basic values that ensure the effectiveness of partnership relations between participants in the educational process was further developed. The author focuses on the fact that trust is a necessary condition for creating a favorable psychological climate that contributes to the comprehensive development of children and their successful socialization. It is noted that trust contributes to increasing children's motivation to study and their activity in cognitive activities. Various factors affecting the formation of trust are considered, in particular, openness and honesty in communication, mutual respect and mutual assistance between participants in the educational process. Special attention is paid to the role of teachers in building trust, as well as the importance of parents in this process. The author emphasizes that trust between teachers and parents is the basis for creating partnerships that contribute to improving the quality of the educational process and children's development.

The author emphasizes the importance of systematic work on the development of trusting relationships and the creation of conditions for constant open communication between all participants in the educational process.

In general, the article contributes to the understanding of the importance of trust as a key value of socio-pedagogical partnership and provides practical recommendations for its strengthening in preschool education institutions. In particular, it is emphasized that in order to establish trusting relationships with children in the process of partnership interaction, it is advisable to introduce into the educational process the innovative pedagogical technology "Creating a situation of success" by A. Belkin

Keywords: *trust, partnership, pedagogical interaction, partnership relations.*

Апрелева Ірина Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти, Харківська гуманітарно-педагогічна академія (м. Харків, Україна). E-mail: apreleva555@gmail.com

Aprieliava Iryna Viktorivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of theory and methods of preschool education of Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy (Kharkiv, Ukraine). E-mail: apreleva555@gmail.com